

Loango-negers, Eskimo's, enz., dan verlaat men het gebied der wetenschap, wanneer men zich zonder uitvoerig onderzoek aan zulk een vergelijking waagt. Aan de verdienste van het boek verandert dit echter weinig; het blijft een voortreffelijke vermeerdering onzer kennis der Indische bevolking en doet ons met verlangen naar het volgende deel van dit werk uitzien.

A. W. NIEUWENHUIS.

* *Pathologische Anatomie*. Ein Lehrbuch für Studierende und Aerzte. Bearbeitet von L. ASCHOFF, Freiburg i. Br.; M. ASKANAZY, Genf; H. BEITZKE, Lausanne; C. BENDA, Berlin; M. BORST, München; A. DIETRICH, Köln; P. ERNST, Heidelberg; E. VON GIERKE, Karlsruhe; L. JORES, Marburg; R. KRETZ, Wien; O. LUBARSCH, Kiel; O. NAEGELI, Tübingen; R. RÖSSLE, Jena; M. B. SCHMIDT, Würzburg; H. SCHRIDDE, Dortmund; E. SCHWALBE, Rostock i. M.; M. SIMMONDS, Hamburg; C. STERNBERG, Brünn; herausgegeben von L. ASCHOFF, Freiburg i. B. Verlag von GUSTAV FISCHER, Jena 1913. *Dritte Auflage*. *Erster Band*: Allgemeine Aetiologie, allgemeine pathologische Anatomie. *Zweiter Band*: Spezielle pathologische Anatomie. Prijs der beide deelen 31.50 mark.

Betrekkelijk kort na den tweeden druk is deze derde verschenen. Dat pleit er wel voor, dat het werk in den smaak valt; evenzeer als het feit, dat weldra een Italiaansche vertaling ervan het licht zal zien. De behandeling der verschillende, waaronder zeer goede, hoofdstukken, de smakelijke uitgaaf, de duidelijke, fraaie platen: dit alles verklaart wel dat succes, al blijven m. i. de bezwaren, die ik in de aankondiging van den tweeden druk (*Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde* 1912, II, 56) noemde, bestaan.

Waarom bijv. *wel* een algemeene pathologie der cel en stoornissen in de stofwisseling gegeven worden, maar het onderwerp „koorts” *niet* behandeld wordt, is mij niet duidelijk. ASCHOFF verdedigt dit wel in zijn voorrede van den nieuwen druk door te zeggen, dat zijn boek slechts de pathologische morphologie tot onderwerp heeft en dat van de morphologische veranderingen, die aan koorts ten grondslag liggen, te weinig bekend is om hier behandeld te worden. Maar: hoe rijmt zich dit met het plaatsen van een hoofdstuk over de immuniteitsleer, serumtherapie en wat daarbij behoort? De verdediging van ASCHOFF toont mij, dat ook anderen hetzelfde bezwaar gevoeld hebben. Zoo mag ik ook niet verzwijgen, dat het hoofdstuk over het bloed inderdaad te kort, te veel in telegramstijl, is gehouden. Ook andere gedeelten hebben ditzelfde gebrek. Vreemd is de plaats van den thymus; men vindt deze niet onder de rij der organen met in-

wendige afscheiding, waar hij eigenlijk, volgens de nieuwe inzichten, thuis behoort, maar afzonderlijk, terstond na het bloed en de bloed-bereidende organen, terwijl toch SCHRIDDE, die dit hoofdstuk voor zijn rekening nam, uitdrukkelijk (en m. i. terecht) zegt, dat het als zoodanig in het extra-uterine leven niet in aanmerking komt. Het zou aanbeveling verdienen dit orgaan over te brengen naar de afdeeling der bloedklieren.

Waar de verluchting van het werk over het algemeen zoo fraai en rijk is, had men ook wel enkele afbeeldingen bij de hypophyse, bijnieren en epiphyse kunnen geven; de epitheellichaampjes komen er beter af en toch is de bijnierpathologie van zóó buitengewone beteekenis, dat één enkel weinigezeggend plaatje van een bijnier met bloeding bij een kind van 3 $\frac{1}{2}$ maand ons inderdaad niet bevredigen kan.

Ik blijf het jammer vinden, dat een werk van deze beteekenis, een handboek, dat overal verbreid wordt en nu ook in andere talen gaat verschijnen, in zijn literatuuropgaven te overwegend Duitsch is. Vroeger heb ik daarop reeds gewezen; ook nu heeft mij dit weer bijzonder getroffen. Na aldus enkele bezwaren genoemd te hebben, waarbij ik niet kan ingaan op onderdeelen en punten, waarover ik persoonlijk een andere opvatting heb, mag ik wel eindigen met een enkel woord over het vele goede, dat deze nieuwe druk ons brengt.

Al geef ik, wat betreft het bijzondere gedeelte, beslist de voorkeur aan het bekende leerboek van KAUFMANN om zijn rijken inhoud, zijn éénheid van stijl en bewerking en zijn uitgebreide literaturopgaven, zoo dient het goede van ASCHOFF's handboek toch ook erkend. Het is hier en daar iets uitgebreid, maar overigens weinig verschillend van de voorgaande uitgave; ook de medewerkers ondergingen geen wijziging.

Voortreffelijk zijn de hoofdstukken, die ASCHOFF zelf bewerkt heeft (hart, urine-apparaat, vrouwelijke geslachtsorganen, spijsverteringskanaal); ook die, welke op rekening staan van BORST, KRETZ, LUBARSCH, SIMMONDS voldoen zeer.

Het hoofdstuk over misvormingen (SCHWALBE) draagt een zeer persoonlijken stempel: de onderzoekingen van BOLK en VAN WESTRIENEN vind ik er niet in vermeld.

Zeer overzichtelijk is het gedeelte van ASKANAZY: uitwendige ziekte-oorzaken (waarvan de nieuwe titel een fijne nuanceering is van de oude: „Krankheitsursachen” werd: „Krankheitsbedingungen”; ik noem dit als een bewijs van het streven naar juistheid van uitdrukking).

Met bijzonder veel genoegen las ik het hoofdstuk over het bewegingsapparaat van M. B. SCHMIDT: een droog onderwerp, maar kort en duidelijk behandeld en met zeer goede afbeeldingen.

Trouwens het geheele werk is uiterlijk zeer verzorgd: dit in aanmerking genomen is de prijs niet hoog.

Ook deze derde uitgave zal haar weg wel vinden.

R. DE JOSSELIN DE JONG.

Handbuch der Hygiene, herausgegeben von Prof. Dr. M. RÜBNER, Prof. Dr. M. VON GRUBER und Prof. Dr. M. FICKER. III. Band, 3. Abt. Leipzig, Verlag von S. HIRZEL, 1913. Prijs 24 mark, geb. 27 mark.

Deze laatst verschenen aflevering van het bovengenoemde handboek behandelt de ziekten van den mensch, veroorzaakt door dierlijke parasieten. In 400 bldz. worden achtereenvolgens de protozoën, de wormen en de arthropoden besproken; een groot aantal figuren is tusschen den tekst geplaatst en daarenboven is aan dit deel een atlas met 32 voortreffelijk uitgevoerde platen los toegevoegd.

Bijna de geheele inhoud is van de hand van den bekenden parasitoloog TH. VON WASIELEWSKI; slechts twee hoofdstukken zijn door anderen geschreven; namelijk dat over lintwormen door G. WÜLKER en dat over arthropoden (spinachtigen en insekten) door W. VON SCHUCKMANN.

De schrijvers van dit deel hebben de klip, waarop zooveel samenstellers van handboeken stranden, weten te omzeilen; zij zijn wars van alle streven naar volledigheid. Zij zijn zich steeds bewust geweest, dat zij een onderdeel van een hygiënisch handboek schreven en daarom slechts datgene moesten meedeelen wat voor den arts-hygiënist van belang is; op dierkundige en klinische bijzonderheden gaan zij niet verder in dan voor een goed begrip noodzakelijk is. Op deze wijze zijn zij er in geslaagd een vlot geschreven, beknopt handboek samen te stellen, dat zich ongetwijfeld een plaats onder de geneeskundige handboeken zal weten te veroveren.

C. W. BROERS.

FEUILLETON.

EEN POLIKLINIEK IN DE „SALPÊTRIÈRE”.

Sprak ik een vorigen keer over de colleges gegeven in het „hospicè de la Salpêtrièrè” en merkte ik daarbij op, dat de zaal een minder goeden indruk maakte, zoo wil ik dezen keer wat uitvoeriger zijn en over de voordrachten van prof. DEJERINE het een en ander vertellen. Alle Dinsdagen om 10 uur worden patiënten voorgesteld, die reeds van te voren geheel onderzocht zijn en over wier diagnose gesproken wordt. Vrijdags zijn het klinische lessen, waarvan het onderwerp van te voren bekend gemaakt wordt. Daarbij worden soms patiënten voorgesteld, doch meestal alleen om een enkel syndroom toe te lichten. Herhaalde malen wordt na afloop van deze lessen het medegedeeld door lichtbeelden opgehelderd.